

Folke- og dyrehelse - utfordringer i forvaltningen av skjellnæringen

Stein Mortensen

Etter hvert som skjellnæringen utvikler seg, øker også behovet for forvaltnings- og støttetiltak. Havbruksforvaltningen i Norge er bygget opp for laksenæringen, men skal vi *forvalte* skjell, så må vi *tenke* skjell. Aktiviteten i Skjellprosjektet har ført til at næring og forvaltning har sittet rundt samme bord, - mye oftere enn de ellers ville ha gjort. Vi er nå inne i en fase hvor det arbeides med en rekke skjellrelaterte problemstillinger innen forvaltningen. Spørsmålene er hvor raskt, og i hvilken grad det finnes ressurser til å få generert ny kunnskap som forvaltningsapparatet trenger i prosessen.

Problemene med giftproduserende alger er i skuddet som aldri før. Dette feltet er komplisert, for norskekysten er lang og variert, og overvåkning tilsvarende krevende. Den overvåkingen som gjøres av Statens næringsmiddeltilsyn (SNT) er en viss veiledning for publikum, men ikke særlig nyttig for skjellnæringen. Overvåkingen av skjelldyrkingsområder som er etablert i regi av Fiskeridirektoratet vil gi mye nyttig informasjon, og generere verdifull kunnskap om skjelldyrkingsområdenes særlige forhold, og egnethet. Fullt utbytte av de midlene som legges inn i overvåkningstiltak får vi først når SNT og Fiskeridirektoratets tiltak er fullt ut harmoniserte, inkluderer resultater av prøver som næringen tar av de enkelte skjellpartier, og informasjonen gjøres tilgjengelig både for publikum og næringen. Det sentrale for næringsutviklingen er at bedriftene får resultater som gir dem muligheter til å høste skjellene sine.

Gifttesting av skjell

I tillegg til en overordnet kontroll av kysten, må hvert enkelt skjellparti godkjennes før høsting. Testingen har vært et stridens eple i mange år. Musetestene som brukes er upresise, og relativt kostbare for skjelldyrkerne. For små anlegg spiser testutgiftene opp en betydelig del av fortjenesten. I mange EU-land betaler det offentlige for testing og overvåking. Dette gir norske skjelldyrkere en ulempe i konkurranse med utlandet.

Mikroskopering av algeprøver i tillegg til den tradisjonelle musetestingen, har forbedret testrutinene her i landet, men situasjonen er fremdeles ikke tilfredsstillende. Alle er i prinsippet enige i at vi trenger enkle, pålitelige, raske og billige analysemetoder for algegifter. Situasjonen er imidlertid mer komplisert enn menigmann er klar over. Det finnes kort sagt svært mange alger som produserer svært mange giftige forbindelser, og det finnes ingen vidundertest som fanger opp alle disse forbindelsene. Påstander som at "vi kan jo bare bruke en kjemisk test, slik de gjør i" er derfor feil.

Det kan stadig vekk dukke opp "nye" alger, som inneholder "nye" giftstoffer. Derfor må kunnskap om algesamfunnet kombineres med kunnskap om analysemetoder og giftstoffenes egenskaper. Fagmiljøene må til en hver tid være mest mulig faglig oppdatert for å kunne mestre situasjonen. Påstander om at "vi kan jo bare kjøpe analysetjenestene i utlandet" er derfor også feil.

Når det gjelder algegifter i skjell, har vi fremdeles et klart forskningsbehov, behov for de til en hver tid beste analysemetoder og behov for faglig og metodisk oppdatering. Samlet kan norske fagmiljø bygge seg opp og fungere meget sterkt, men oppbygging og "satsing" koster penger. Av de offentlige midlene som brukes på oppbygging av skjellnæringen, må de første millionene plasseres her. Algegiftproblematikken er skjellnæringens høyre akilleshæl.

Dyrehelses spørsmål

Sykdom kan bli næringens venstre akilleshæl. Sykdom i norske bestander kan raskt føre til at produksjonen blir ulønnsom. Hittil har vi ikke påvist alvorlige skjellsykdommer. Det er kun én grunn til det: Næringen har i mange år vært så liten at det ikke har vært importert skjellyngel. All erfaring fra utlandet tilsier at den største risikoen for sykdom er ved flytting av skjell mellom smittede og sykdomsfrie områder. Diagnostikk er ofte komplisert, tidkrevende, og ligger derfor i etterkant av næringsaktivitetene. Problemet er altså at sykdom ikke alltid er *påvist* når flyttingene skjer, selv om den sykdomsfremkallende organismen er til stede.

I tillegg til flytting av skjell representerer ballastvann fra skip en trussel. Ballastvannet inneholder ofte en rekke fremmede organismer når det tømmes ut. Vi har ikke vitenskapelige belegg for å slå fast at dette er et problem i forbindelse med skjell dyrking, men bør være observante. Det er mulig at det ikke bør etableres skjell dyrkingsanlegg nært opptil de områdene hvor vi vet at det tømmes mye ballastvann.

Undersøkelser av norske østers og kamskjell tyder på at disse har en svært god helsestatus. Skal vi opprettholde denne, er tre tiltak sentrale:

1: Vi må unngå enhver import av skjell til utsetting. Det viktig at skjellnæringen forstår viktigheten av dette, og praktiserer en selvjustis. Dessuten må myndighetene gjøre det de kan for å få etablert importforbud. Forholdet til EUs regelverk, i henhold til EØS-avtalen, kan imidlertid komme til å skape problemer. Det diskuteres nå hvordan vi best mulig kan verne om de norske østersbestandene.

2: Dele inn norskekysten i regioner, hvor hver region fungerer som en autonom enhet. Skulle det oppstå sykdom i en region, kan vi unngå spredning og i verste fall båndlegging av hele kysten. I dagens situasjon vil imidlertid regionalisering føre til problemer for deler av skjellnæringen,

3: Bygge opp forskning på, og diagnostikk av skjellsykdommer, ut over dagens nivå. Det må i tillegg etableres rutiner som muliggjør diagnostikk av alle

internasjonalt listeførte skjellsykdommer hos de skjellartene vi har i Norge. Det arbeides nå med en samarbeidsmodell som viderefører og utvider arbeidet med skjellsykdommer som de siste fem år har vært utført i samarbeid mellom Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet.

Lokalitetsvurderinger

Et viktig forhold i forvaltningssammenheng er områdenes faktiske "egnethet" for skjelldyrking. Ordningen med prøvekonsesjoner har vist seg i mange tilfeller å være et glimrende tiltak. Prøvedyrking, undersøkelser av ville skjell og innsamling av historisk materiale kan belyse et områdes biologiske potensial.

Et annet forhold er så skjellenes kvalitet som mat i de aktuelle områdene. Skjell kan bli giftige etter å ha filtrert giftproduserende alger, de kan bli forurenset av sykdomsfremkallende bakterier, virus, tungmetaller og organiske forurensninger. Hvis det er stor belastning med disse elementene i et område, kan det neppe betegnes som "egnet", selv om skjellene vokser bra. I EU klassifiseres skjelldyrkingsområdene i fire klasser etter egnethet. Forholdene som er nevnt over, analyseres etter definerte metoder og en frekvens fastlagt i et eget direktiv for "kvaliteten på vann i skjelldyrkingsområder". Kun i såkalte A-områder kan skjell høstes direkte til konsum. Fiskeridirektoratet endrer nå de norske forskriftene slik at de skal harmonisere med EUs regelverk. Dette er viktig. Det vil bli et viktig konkurransefortrinn hvis vi kan stadfeste at norske skjell som eksporteres, *kun* kommer fra A-områder. I dag mangler vi imidlertid måledata fra de fleste områder. Disse må vi derfor opparbeide, i tråd med EUs normer.

Det neste spørsmålet er: hvilke virkemidler skal det offentlige bruke for å styre næringen inn i en produksjon som kun foregår i "egnede"områder? Skal for eksempel "egnethet" brukes som kriterium ved konsesjonstildeling? Hvis det søkes om konsesjon i et område hvor man for eksempel *vet* at problemene med algegifter er store, eller at det forekommer kloakkforurensning, skal man kunne avslå søknaden på dette grunnlaget? Skal det således stilles næringsmiddelhygieniske krav ved konsesjonstildeling, på samme måte som ved høsting? . . . eller skal dyrkerne kunne produsere hvor de vil, men risikere at skjellene ikke kan brukes til konsum når de er høsteklare? Her er det virkelig utfordrende å få til et koordinert og fornuftig regelverk og en hensiktsmessig forvaltningspraksis. Nøkkelordene er som vanlig: kunnskap, kommunikasjon og samarbeid mellom de ulike forvaltningsorgan og en klar strategi hos næringen.

Kilde: Karlsen, Ø. et al, FiskenHav, Særnr. 3 - 2000. Havforskningsinstituttet - <http://www.imr.no/>

Kontakt oss
Havforskningssinstituttet
©2000